

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wprowadzenie

Author: Ewa Ogrodzka-Mazur

Citation style: Ogrodzka-Mazur Ewa. (2015). Wprowadzenie. "Edukacja Międzykulturowa" (2015), nr 4, s. 13-19.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wprowadzenie

„Być może zmierzamy w stronę świata tak zupełnie nowego i odmiennego, że dotychczasowe doświadczenia historii okażą się niewystarczające, aby go pojąć i móc się w nim poruszać. [...] Jest to świat, który potencjalnie wiele daje, ale i wiele wymaga, w którym próba łatwego chodzenia na skróty jest często drogą do nikąd. Będziemy w nim ciągle spotykać nowego Innego, który powoli zacznie wyłaniać się z chaosu i zamętu współczesności. Możliwe, że ten Inny zrodzi się ze spotkań dwóch przeciwstawnych nurtów tworzących kulturę współczesnego świata – z nurtu globalizującego naszą rzeczywistość i z drugiego, zachowującego nasze odmienności, nasze różnice, naszą niepowtarzalność. Że będzie ich płodem i spadkobiercą. Winniśmy z nim szukać dialogu i porozumienia.. [...] Tylko życzliwość do drugiej istoty jest tą postawą, która może poruszyć w niej strunę człowieczeństwa. [...] Trzeba świat na nowo przemyśleć”¹.

Ta niezwykle trafna refleksja Ryszarda Kapuścińskiego, sformułowana już ponad dekadę temu, stała się mottem przewodnim podjętych rozważań w czwartym tomie „Edukacji Międzykulturowej”. Zachodzące na całym świecie współczesne zjawiska i procesy związane m.in. z globalizacją, integracją czy migracją zmieniają sposób myślenia o nas i Innych – dotyczą wszystkich, a ich skutki są często nieprzewidywalne. Własny lub wymuszony np. sytuacją ekonomiczną i/lub polityczną wybór miejsca/kraju codziennego życia, pracy czy edukacji weryfikuje postrzeganie siebie i Innych, i zarazem przyczynia się do zmiany poczucia tożsamości i związanych z nią zachowań. Otwartość na Innego w takim rozumieniu wymaga określenia nowej wizji społeczeństwa, a tym samym nowej kultury, tzw. kultury transcendencji, przekraczającej dotychczasowe tradycje narodowe i kulturowe, przy jednoczesnym zachowaniu zasad uniwersalizmu². Kultura transcendencji ma zatem szansę stać się podstawową orientacją kulturową współczesności, wiążącą sferę kultu-

¹ R. Kapuściński: *Spotkanie z Innym jako wyzwanie XXI wieku*. Wykład wygłoszony 1 października 2004 roku z okazji przyznania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 2004, „Universitas”, s. 17–18.

² E. Lévinas: *Transcendencja i pojmowalność*. W: K. Michalski (red.): *Człowiek w nauce współczesnej. Rozmowy w Castel Gandolfo*. Kraków 2006, „Znak”, s. 175–187.

ry z wartościami i osobowym samorozwojem człowieka, odpowiedzialnego za Innego w relacji „twarzą w twarz”. Uświadomienie sobie z jednej strony – zjawiska swoistej ciągłości kulturowej z wiążącą ją odpowiedzialnością za Innego, a z drugiej – zachodzących współcześnie zmian kulturowych w kontekście procesów globalizacji zarówno w aspekcie jej progresywnych, jak i regresywnych cech oraz ambiwalencji, jako ważnej i nieodłącznej cechy charakteryzującej tę kategorię³, może w konsekwencji przeciwdziałać relatywizacji jednostkowych tożsamości społecznych i prowadzić do otwartości kultur oraz budowania nowych przestrzeni międzykulturowych, w tym przestrzeni edukacyjnych.

We współczesnej rzeczywistości szczególna rola przypada tym samym edukacji międzykulturowej, obierającej za punkt wyjścia godzenie „ojczyzn”, odpowiedzialne i kreatywne budowanie tożsamości osobowej i społecznej, postrzegane jako warunek ochrony jednostki przed uprzedmiotowieniem i zagubieniem w świecie⁴. Żadna bowiem kultura nie może funkcjonować i bronić się przez zaprzeczenie prawa do istnienia innych kultur. Jak podkreśla również Zygmunt Bauman, „jeżeli w warunkach płynnej nowoczesności edukacja i uczenie mają się do czegoś przydać, muszą mieć charakter ciągły i rzeczywiście trwać przez całe życie. Trudno sobie wyobrazić jakikolwiek inny model edukacji lub uczenia się. »Formowanie« własnego »ja« lub własnej tożsamości musi przybierać postać ciągłego, zawsze nieukończonego reformowania. [...] Potrzebujemy edukacji przez całe życie, abyśmy mieli możliwość wyboru. Potrzebujemy jej jeszcze bardziej, aby ocalić warunki, które ten wybór czynią możliwym i realnym”⁵.

W czwartym tomie „Edukacji Międzykulturowej” podjęto próbę nakreślenia najważniejszych problemów edukacji w Polsce i na świecie w kontekście wielo- i międzykulturowości. Zaprezentowano również szerzej działania

³ Por.: M. Kempny: *Czy globalizacja kulturowa współdecyduje o dynamice społeczeństw postkomunistycznych*. „Kultura i Społeczeństwo” 2000, nr 1, s. 9–11; J. Nikitorowicz: *Wymiary edukacji w dobie globalizacji (edukacja regionalna, wielokulturowa, międzykulturowa)*. W: J. Gajda (red.): *O nowy humanizm w edukacji*. Kraków 2000, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s. 320–335.

⁴ B. Maj: *Podstawowe środowiska wychowawcze wobec idei edukacji międzykulturowej*. W: A. Szerląg (red.): *Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień*. Kraków 2005, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s. 276.

⁵ Z. Bauman: *Szanse etyki w zglobalizowanym świecie*. Kraków 2007, „Znak”, s. 229, 235. Tenże: *Zindywidualizowane społeczeństwo*. Gdańsk 2008, GWP, s. 151–170.

w zakresie edukacji regionalnej i międzykulturowej podejmowane w gdańskim zespole badaczy, kierowanym przez dr. hab. Kazimierza Kossak-Główniczewskiego prof. UG – jednego z inicjatorów w latach 80. ubiegłego stulecia badań nad kulturą, językiem i edukacją kaszubską. Jego krytyczna teoria edukacji regionalnej, w tym zrekonstruowane rozumienia terminów „regionu”, „regionalności”, jak i samej „edukacji regionalnej” stały się promotorami nowych – alternatywnych w stosunku do istniejących – działań edukacyjnych⁶, podejmowanych m.in. przez praktyków kultury kaszubskiej, skupionych w Zrzeszeniu Kaszubsko-Pomorskim. Wymiernymi efektami tych działań są (1) realizowane cyklicznie Podyplomowe Studia Kwalifikacyjne Pedagogiczno-Metodyczne Nauczania Języka Kaszubskiego dla nauczycieli, odbywające się na podstawie specjalnie opracowanego programu obejmującego specyfikę języka i kultury kaszubskiej oraz konteksty współczesnej edukacji regionalnej i etnicznej; (2) trzy edycje autorskich studiów podyplomowych prowadzonych przez pracowników Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego „Edukacja Regionalna i Alternatywna”; (3) opracowane autorskie programy i podręczniki do nauki języka kaszubskiego, dopuszczone przez MEN do użytku szkolnego; (4) działające od 1991 roku szkoły nauczające języka kaszubskiego, w tym Szkoła Podstawowa na Głodnicy założona przez Witolda Bobrowskiego oraz Liceum Ogólnokształcące w Brusach oraz (5) pierwszy autorski program nauczania języka i kultury kaszubskiej „Kaszubskie przedszkole”, kierowany do dzieci w wieku przedszkolnym, będący wstępem do edukacji międzykulturowej⁷.

Prezentowany czwarty numer czasopisma „Edukacja Międzykulturowa” otwiera tekst Wiktora Rabczuka pt. *Europejskie ramy prawne edukacji międzykulturowej i dialogu międzykulturowego*. Autor – odwołując się m.in. do przyjętej w 2008 roku przez Radę Europy *Białej Księgi w sprawie dialogu międzynarodowego* „*Żyć wspólnie jako równi w godności*”, uznawanej aktu-

⁶ A. Koźyczkowska, K. Kossak-Główniczewski: *Kultura, język i edukacja kaszubska: Gdańska Szkoła badań nad kulturą i edukacją regionalną. Wybrane aspekty*. Tekst zamieszczony w tym tomie.

⁷ A. Koźyczkowska, K. Kossak-Główniczewski: *Edukacja języka i kultury kaszubskiej na terenie Kaszub. Wybrane aspekty*. W: T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, A. Szczurek-Boruta (red.): *Szkoły dla mniejszości narodowych i społeczności kaszubskiej w Polsce – stan, problemy i perspektywy*. Warszawa – Cieszyń – Białystok 2013, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytet w Białymstoku, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej, s. 159–201.

alnie za dokument referencyjny w kwestiach demokratycznego zarządzania różnorodnością – wskazuje, iż dialog międzykulturowy stwarza współcześnie możliwość określenia granic uniwersalizmu praw człowieka, nieuwzględniającego różnic kulturowych oraz ograniczeń wielokulturowości, który daje im społeczne i polityczne uznanie, ale jednocześnie tworzy ryzyko podziałów. Zwraca także uwagę na proces dywersyfikacji kulturowej, który nasilił się w ostatnich kilku dekadach, oraz podkreśla znaczenie tolerancji w kontekście pluralizmu kulturowego. Powołując się na stanowisko Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, stwierdza, że pluralizm polega na faktycznym uznaniu i poszanowaniu różnorodności oraz dynamiki tradycji kulturowych, tożsamości etnicznych i kulturowych, przekonań religijnych, i że harmonijna interakcja między osobami i grupami o różnych tożsamościach jest istotnym czynnikiem spójności społecznej⁸.

Analizy z zakresu edukacji międzykulturowej kontynuują Emilia Moddelmong-Anweiler oraz Anieli Róžańska, podejmując w swych opracowaniach problematykę tożsamości religijnej, kształtowanej w lokalnej przestrzeni życia publicznego, na przykładzie wybranych społeczności Europy Środkowo-Wschodniej. Autorki są zgodne co do tego, iż w sytuacji krzyżujących się oddziaływań społecznych pewną specyfiką odznaczają się i powinny odznaczać działania edukacyjne tradycyjnych instytucji wychowawczych, jakimi są rodzina, szkoła i Kościół. Instytucje te, w odpowiedzi na różnorodność kulturową i wyznaniową swoich adresatów, ale również zróżnicowanie ich postaw wobec religii oraz specyficznych potrzeb uwarunkowanych pluralistycznym środowiskiem, muszą uwzględniać odmienności kulturowe w programach działań edukacyjnych. Tym samym współczesne wielokulturowe społeczeństwa pluralistyczne – w których poszczególne jednostki/grupy o odmiennych tożsamościach religijnych chcą żyć razem, pokojowo i bezpiecznie – warunkują potrzebę kształtowania nowej, otwartej tożsamości religijnej – otwartej na Innych religijnie, na ich odmienności kulturową i religijną. Podstawą otwartej tożsamości religijnej jest poczucie własnej tożsamości religijnej, które umożliwia otwarcie się na Innych, przyswajanie ich kodów znaczeniowych, ułatwia dyfuzję kulturową i wzbogacenie własnej religijności o nowe aspekty, bez obawy rozmycia własnej tożsamości⁹.

⁸ W. Rabczuk: *Europejskie ramy prawne edukacji międzykulturowej i dialogu międzykulturowego*. Tekst zamieszczony w tym tomie.

⁹ A. Róžańska: *Wkład Kościoła ewangelickiego w kształtowanie otwartej tożsamości religijnej młodzieży zaolziańskiej*. Tekst zamieszczony w tym tomie.

Tom czwarty czasopisma zawiera także kontynuację zagadnień dotyczących edukacji międzykulturowej na świecie. Zawarte w tym dziale opracowania charakteryzują ukraińskie, finlandzkie, szwedzkie i słowackie konteksty edukacji wielo- i międzykulturowej. Zwraca się w nich szczególną uwagę na transformację szkolnictwa na Ukrainie w latach 1900–1990, na problemy kulturologiczne ukraińskiej edukacji, specyfikę kształcenia w zakresie języków obcych realizowanego w uczelniach wyższych w Finlandii i Szwecji, edukację regionalną prowadzoną w słowackich przedszkolach przez pryzmat cech regionu: środowiska naturalnego, społecznego, kulturowego i technicznego oraz badania przeprowadzone wśród marginalizowanych Romów słowackich z wykorzystaniem opracowanego przez Shaloma H. Schwartz systemu wartości ludzkich.

Zamieszczone w czasopiśmie kolejne teksty prezentują relacje i komunikaty z badań oraz praktykę edukacyjną. Odnoszą się m.in. do problemu poczucia jakości życia i sukcesu u absolwentów polskiej szkoły na Łotwie, aspiracji edukacyjnych uczniów imigrantów uczących się w publicznych i niepublicznych gimnazjach i liceach aglomeracji warszawskiej oraz zjawiska indywiduacji współczesnej młodzieży. Charakteryzują także zagadnienia dotyczące tolerancji, jej zakresów i wymiarów w odniesieniu do założeń edukacji międzykulturowej realizowanej w klasach niższych szkoły podstawowej, opisują zadania szkoły i nauczycieli na terenach występowania dialektu (przykład Górnego Śląska), jak również zwracają uwagę na znaczenie oddziaływań socjalizacyjno-wychowawczych dziadków w rodzinie i międzypokoleniowej transmisji wartości oraz potrzebę szkolnej realizacji programów edukacji obywatelskiej i związanej z nią edukacji globalnej, obejmującej edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju, edukację na rzecz pokoju i zapobiegania konfliktom oraz edukację międzykulturową. Mirosława Pindór poddała analizie dwujęzyczny dramaturgiczno-inscenizacyjny wspólny projekt Sceny Polskiej (jedynego polskiego zawodowego teatru działającego od 1951 roku poza granicami naszego kraju) i Sceny Czeskiej Teatru Cieszyńskiego w Czeskim Cieszynie pt. *Cieszyńskie niebo*. Przywołane w toku scenicznej narracji wybrane fakty historyczne, bogate w swej różnorodności zdarzeniowej i tonacji emocjonalnej, jak i fakty kulturowe, współlistnieją z osobieście poczynionymi przez autorów i wykonawców projektu obserwacjami dotyczącymi współczesnego życia na granicy, przy czym sceniczne wizualizacje życia na granicy (i z granicy) z jednakową dozą sympatii i humoru traktują obie przygraniczne społeczności – polską i czeską. Opowieści prawdziwe, aczkolwiek nierzad-

ko niecodzienne, sąsiadują z powszechnie znanymi podaniami i legendami Śląska Cieszyńskiego. Ten walor poznawczy i edukacyjny inscenizacji jest nie do przecenienia, podnosi wartość rodzimego piśmiennictwa sytuującego się w nurcie cieszyńskiej kultury ludowej¹⁰. W podobnym artystycznym nurcie, tym razem podlaskiej kultury ludowej, utrzymany jest tekst Anny Józefowicz, prezentujący edukacyjne, estetyczne i terapeutyczne wartości autorskiego projektu *Poznaj kulturę regionu, czyli bajanie z Żubrozwierzem*, realizowanego w formie warsztatów z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym – wychowanków białostockich placówek opiekuńczo-wychowawczych. Zamierzoną intencją warsztatów były i są nadal międzykulturowe komunikowanie, wymiana wartości międzykulturowych w kontekście prezentowania kultur północno-wschodniego pogranicza Polski, jak również promocja i pamięć dziedzictwa kulturowego regionu Podlasia wśród jego najmłodszych mieszkańców.

Przedkładany Czytelnikom kolejny numer czasopisma „Edukacja Międzykulturowa” zawiera także recenzje wybranych publikacji oraz wykaz prac z edukacji wielo- i międzykulturowej wydanych w 2014 roku, jak również kronikę najważniejszych wydarzeń naukowych z tego samego roku. Wzbogacenie prezentowanych materiałów stanowi wykaz rozpraw habilitacyjnych i doktorskich z zakresu edukacji wielo- i międzykulturowej obronionych w dyscyplinie pedagogika.

* * *

W imieniu zespołu redakcyjnego i Rady Naukowej czasopisma „Edukacja Międzykulturowa” pragnę podziękować wszystkim Recenzentom i Autorom za twórczy namysł nad problematyką wielo- i międzykulturowości.

Wydanie tego numeru czasopisma „Edukacja Międzykulturowa” stało się możliwe dzięki niezmiennej przychylności i pomocy władz akademickich Uniwersytetu Śląskiego Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie oraz Wydawnictwa Adam Marszałek.

Ewa Ogrodzka-Mazur
Redaktor naczelny

¹⁰ M. Pindór: *Przestrzeń współbycia. Těšínské niebo Cieszyńskie nebe Těšínského divadla w Českém Těšíně* jako międzykulturowa narracja o wielokulturowości miasta/miast. Tekst zamieszczony w tym tomie.

Bibliografia

- Bauman Z.: *Szanse etyki w zglobalizowanym świecie*. Kraków 2007, „Znak”.
- Bauman Z.: *Zindywidualizowane społeczeństwo*. Gdańsk 2008, GWP.
- Kapuściński R.: *Spotkanie z Innym jako wyzwanie XXI wieku*. Wykład wygłoszony 1 października 2004 roku z okazji przyznania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 2004, „Universitas”.
- Kempny M.: *Czy globalizacja kulturowa współdecyduje o dynamice społeczeństw postkomunistycznych*. „Kultura i Społeczeństwo” 2000, nr 1.
- Kożyczkowska A., Kossak-Główczewski K.: *Edukacja języka i kultury kaszubskiej na terenie Kaszub. Wybrane aspekty*. W: T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, A. Szczurek-Boruta (red.): *Szkoły dla mniejszości narodowych i społeczności kaszubskiej w Polsce – stan, problemy i perspektywy*. Warszawa – Cieszyn – Białystok 2013, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytet w Białymstoku, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej.
- Kożyczkowska A., Kossak-Główczewski K.: *Kultura, język i edukacja kaszubska: Gdańska Szkoła badań nad kulturą i edukacją regionalną. Wybrane aspekty*. Tekst zamieszczony w tym tomie.
- Lévinas E.: *Transcendencja i pojmovalność*. W: K. Michalski (red.): *Człowiek w nauce współczesnej. Rozmowy w Castel Gandolfo*. Kraków 2006, „Znak”.
- Maj B.: *Podstawowe środowiska wychowawcze wobec idei edukacji międzykulturowej*. W: A. Szerląg (red.): *Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień*. Kraków 2005, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Nikitorowicz J.: *Wymiary edukacji w dobie globalizacji (edukacja regionalna, wielokulturowa, międzykulturowa)*. W: J. Gajda (red.): *O nowy humanizm w edukacji*. Kraków 2000, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Pindór M.: *Przestrzeń współbycia. Těšínské nebo Cieszyńskie nebe Těšínského divadla w Českém Těšíně jako międzykulturowa narracja o wielokulturowości miasta/miast*. Tekst zamieszczony w tym tomie.
- Rabczuk W.: *Europejskie ramy prawne edukacji międzykulturowej i dialogu międzykulturowego*. Tekst zamieszczony w tym tomie.
- Różańska A.: *Wkład Kościoła ewangelickiego w kształtowanie otwartej tożsamości religijnej młodzieży zaolziańskiej*. Tekst zamieszczony w tym tomie.